

Η Αρετή της Αγάπης στην Πατερική Θεολογία (4ο μέρος)

[Ορθοδοξία](#) / [Πατερική Θεολογία](#)

[Νικόλαος Μητρόπουλος, Διδάκτωρ Φιλοσοφίας](#)

Θεμέλιο της αγάπης αλλά και των υπολοίπων αρετών είναι η ανάσταση του Χριστού, ως προαναγγελία της μελλούσης αναστάσεως. Εάν η ανάσταση δεν υφίσταται τότε για τον Γρηγόριο, όπως και για τον Απόστολο Παύλο[60], δεν έχει νόημα η ηθική ποιότητα των πράξεων[61] αφού όλα πρόκειται να τεθούν υπό την κυριαρχία του θανάτου, που μηδενίζει κάθε προγενέστερη δραστηριότητα.

Εάν η σωφροσύνη εναντιούται της ακολασίας, και η ταπεινοφροσύνη εξουδετερώνει την περηφάνια και την αλαζονεία πολύ περισσότερο η αγάπη καταστρέφει πλήθος ελαττωμάτων[62]. Παράλληλα τονίζεται πως η αγάπη κατορθώνεται με κόπους και αγώνες και είναι το αποτέλεσμα μιας συνειδητής αγωνιστικής προσπάθειας που συμπληρώνεται από την βοήθεια του Χριστού: «ου γαρ απλώς ουδέ αυτομάτως ημίν η προς τον θεόν αγάπη εγγίνεσθαι πέφυκεν, αλλά διά πολλών πόνων και μεγάλων φροντίδων και συνεργίας της του Χριστού[63]».

Τέλος, η αγάπη συγκεφαλαιώνει τις αρετές έτσι ώστε είναι αδύνατο να μην συνυπάρχει με την πραότητα, την ειλικρίνεια και γενικότερα με τις υπόλοιπες αρετές[64]. Εξάλλου οι εντολές για την εφαρμογή των αρετών γίνονται ευκολότερα εφαρμόσιμες[65] με την ενέργεια της αγάπης και αντίθετα, όταν απουσιάζει, κυριαρχεί η αμαρτία και η αδικία με τις διάφορες εκφάνσεις της[66].

Για τον Ι. Χρυσόστομο, η αγάπη θεωρείται ως θεμέλιο κάθε αγαθού και η έλλειψή της μηδενίζει και καθιστά άσκοπη και άνευ νοήματος κάθε ηθική δραστηριότητα[67]. Η δύναμη της αγάπης ξεπερνά κάθε χρονικό ή γεωγραφικό περιορισμό και ενώνει όλους όσους είναι συνδεδεμένοι με την ενεργειά της[68]. Επίσης η κατοχή της δηλώνει την ενότητα των αρετών καθώς αποτελεί την αρχή και το τέλος των αρετών[69] και ο κατέχων την αγάπη κατέχει το σύνολο της αρετής: «Ταύτης γαρ παρούσης ουδέν μέρος φιλοσοφίας ελλείπει τω κεκτημένω, αλλ' ολόκληρον έχει και παντελή και απηρτισμένην την αρετήν, ώσπερ ουν απούσης έρημος πάντων εστί των αγαθών[70]».

Ο Ι. Χρυσόστομος διαφοροποιεί το φυσικό συναίσθημα της αγάπης με την «εν Χριστώ» αγάπη και παράλληλα επισημαίνει την ποιοτική διαφοροποίηση της αγάπης ανάμεσα στην Παλαιά και την Καινή διαθήκη, στην οποία δεν έχει νομικιστικό ή εθνικιστικό αλλά ανιδιοτελές και αυτοθυσιαστικό περιεχόμενο[71]. Η αγάπη για τον Χριστό είναι τόσο προϋπόθεση και απόδειξη γνήσιας μαθητείας όσο και αναγκαία συνθήκη για αυτόν που πρόκειται να γίνει ποιμένας λογικών προβάτων[72]. Επιπρόσθετα τονίζεται η αναγκαιότητα της αγάπης αφού είναι αδύνατη η σωτηρία χωρίς την αγάπη για τον πλησίον: «Ουδείς το εαυτού κατορθώσει δύναται χωρίς της του πλησίον αγάπης και σωτηρίας. Διά τούτο και ο Παύλος φησί, Μηδείς το εαυτού ζητείτω, αλλά το του ετέρου έκαστος, ειδώς, ότι το εαυτού εν τω του πλησίον κείται συμφέροντι[73]».

Από τον Άγιο Μάξιμο η αγάπη ορίζεται ως «διάθεσις αγαθή» που γεννάται όταν στραφεί η ψυχή εξ'ολοκλήρου στον Θεό δηλαδή όταν αποσπασθεί από οποιοδήποτε πάθος την εμπλέκει με το κοσμικό φρόνημα[74]. Το κίνητρο διαφοροποιεί το είδος της αγάπης, που χαρακτηρίζεται ως ανιδιοτελής και επαινετή όταν στρέφεται προς τον θεό, σε μέση όταν με φυσικό τρόπο στρέφεται προς συγγενικά πρόσωπα και σε εμπαθή και ψεκτή όταν κατευθύνεται από την ιδιοτέλεια[75]. Επιπρόσθετα με απaráμιλλο τρόπο, που τον χαρακτηρίζει η βιωματική πληρότητα, δίνεται με τρόπο μοναδικό η χαρισματική πνευματική ατμόσφαιρα της αγάπης, ως εμπειρία θέασης του ακτίστου φωτός: «Όταν τω έρωτι της αγάπης προς τον Θεόν ο νους εκδημή, τότε ούτε εαυτού ούτε τινός των όντων παντάπασιν επαισθάνεται. Υπό γαρ του θείου και απείρου φωτός καταλαμπόμενος, αναισθητεί προς πάντα τα υπ' αυτού γεγονότα, καθάπερ και ο αισθητός οφθαλμός προς τους αστέρας, του ηλίου ανατέλλοντος [76]».

Η αγάπη προς τον Θεό εξασφαλίζει την διαρκή ενότητα ανθρώπου-θεού, που είναι ανεξάρτητη από τις εξωτερικές συνθήκες και τις αντικειμενικές δυσκολίες και που παράλληλα παρέχει άρρητη χαρά σε αυτόν που μετέχει σε αυτή την μακάρια πνευματική κατάσταση[77]. Η αγάπη αποτελεί την κορύφωση μιας

κλιμάκωσης των αρετών που έχει ως αφετηρία την πίστη και ενδιάμεσο στάδιο την υπομονή και την μακροθυμία: «Αγάπην μεν τίκτει απάθεια• απάθειαν δε, η εις Θεόν ελπίς• την δ' ελπίδα, υπομονή και μακροθυμία• ταύτας δε, η περιεκτική εγκράτεια• εγκράτειαν δε, ο του Θεού φόβος• τον δε φόβον, η εις τον Κύριον πίστις[78]». Τέλος, η τελεία αγάπη δεν επιτρέπει διακρίσεις, δεν ξεχωρίζει τους ανθρώπους σε καλούς και κακούς, ούτε διαφοροποιείται ποσοτικά: «Εάν τινάς μεν μισής, τινάς δε σφόδρα αγαπάς• εκ ταύτης της ανισότητος γνώθι ότι μακράν ει της τελείας αγάπης, ήτις υποτίθεται πάντα άνθρωπον εξ ίσου αγαπήσαι [79]».

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι η αγάπη αναδεικνύεται στο έργο των Πατέρων ως το αποτέλεσμα της βίωσης της «εν Χριστώ» ζωής, δηλαδή υφίσταται οντολογικά ως εκκλησιαστικό γεγονός. Επομένως είναι αδύνατο να υπάρξει ως ατομικό κατόρθωμα, όπως ενδέχεται να νοηθεί, από την πλευρά μιας εκκοσμικευμένης ηθικής, αλλά φανερώνεται ως οικείωση των χαρισμάτων του Αγίου Πνεύματος. Επίσης, όπως προκύπτει από τα παραπάνω κείμενα, η αγάπη συνάπτεται με τις άλλες αρετές και γίνεται φανερή η ενότητα των αρετών στην χριστιανική ηθική. Θεμέλιο της αγάπης όπως και κάθε αρετής είναι ο Χριστός και υφίσταται ως αποτέλεσμα του απολυτρωτικού Του έργου, που κορυφώνεται στο Σταυρό και στην εκούσια αποδοχή του θανάτου.

Ο σταυρικός-θυσιαστικός χαρακτήρας της χριστιανικής αγάπης αναδεικνύει την κοινωνική διάσταση της χριστιανικής ηθικής. Ο Άλλος είναι πάντα ο απαραίτητος όρος της σωτηρίας μου, ο αδερφός που λειτουργεί ως πρόκληση και αφορμή εκδήλωσης - εκδίπλωσης, φανέρωσης της πιστότητας στο Ευαγγελικό μήνυμα. Στο πλαίσιο της κοινωνικής διάστασης της αγάπης, μπορεί να γίνει κατανοητή, η αδυναμία προσέγγισης του Θεού χωρίς την δοκιμασία της αγάπης στο συγκεκριμένο, κάθε φορά, συνάνθρωπο-αδερφό.

Η αγάπη, ως απαύγασμα της εκκλησιαστικής κοινωνίας, χαρακτηρίζεται από την έλλειψη οποιασδήποτε διάκρισης. Είναι αυτονόητη η κατάργηση κάθε νομικιστικού πλαισίου, ανεξάρτητου από το βίωμα της «εν Χριστώ» ζωής, που απονευρώνει και ευτελίζει την εξάσκηση κάθε αρετής

[60] «ει νεκροί ουκ εγείρονται, Φάγωμεν και πίωμεν, αύριον γαρ αποθνήσκωμεν», «Προς Κορινθίους», 15,32,2-4.

[61] «Τι γαρ όφελος δικαιοσύνης και αληθείας και χρηστότητας και παντός του καλού, υπέρ τίνος δε μοχθούσι και φιλοσοφούσιν άνθρωποι γαστρός ηδονήν δουλαγωγούντες και αγαπώντες εγκράτειαν και ύπνου προς ολίγον μεταλαγχάνοντες και παραταττόμενοι προς χειμώνα και πνίγος, ει ανάστασις ουκ εστιν;...ει ανάστασις ουκ εστιν, αλλά πέρας του βίου θάνατος, ανελέ μοι

κατηγορίας και ψόγους, δος ακώλυτον τω ανδροφόνω την εξουσίαν, άφες τον μοιχόν μετά παρρησίας επιβουλεύειν τοις γάμοις, τρυφάτω κατά των αλλοτρίων ο πλεονέκτης, μηδείς επικοπτέτω τον λοίδορον, ομνύτω συνεχώς ο επίορκος, μένει γαρ θάνατος και τον εύορκον, ψευδέσθω άλλος όσα βούλεται, ουδείς γαρ της αληθείας καρπός, μηδείς ελεείτω τον πένητα, άμισθος γαρ εστιν ο έλεος», «*Έις το Άγιον Πάσχα*», ed. E. Gebhardt, Gregorii Nysseni opera, vol. 9.1. Leiden: Brill, 1967,9,264,23-265,9.

[62] «Η γαρ σωφροσύνη σβέσει την ακόλαστον και εμπαθή της διανοιας ορμήν, η ταπεινοφροσύνη καταναλώσει τον τύφον, η μετριότης ιάσεται της υπερηφανείας την νόσον, το δε της αγάπης αγαθόν πολύ κατάλογον των αντικειμένων κακών της ψυχής απελάσει», «*Έις την προσευχήν*» ed. F. Oehler, Gregor's Bischof's von Nyssa Abhandlung von der Erschaffung des Menschen und fünf Reden auf das Gebet. Leipzig: Engelmann, 1859,270,19-24.

[63] «*Περί του κατά Θεόν σκοπού και της κατά αλήθειαν ασκήσεως*», ed. W. Jaeger, Gregorii Nysseni opera, vol. 8.1. Leiden: Brill, 1963,8,1,71,23-26.

[64] «Αγάπης ουν εν υμίν παρούσης του θεού ανάγκη και τα λοιπά ταύτη συνέπεσθαι• το φιλάδελφον, το πράον, το ανυπόκριτον, το περί τας ευχάς διαρκές και σπουδαίον και απλώς πάσαν αρετήν», «*Περί του κατά Θεόν σκοπού και της κατά αλήθειαν ασκήσεως*», ed. W. Jaeger, Gregorii Nysseni opera, vol. 8.1. Leiden: Brill, 1963,8,1,74,15-18.

[65] «Και άλλως δε τοις αγαπώσι τον θεόν εύκολος και ηδύς ο πόνος των εντολών, ελαφρόν και επέραστον ημίν τον αγώνα της προς εκείνον ποιούσης αγάπης», «*Περί του κατά Θεόν σκοπού και της κατά αλήθειαν ασκήσεως*», ed. W. Jaeger, Gregorii Nysseni opera, vol. 8.1. Leiden: Brill, 1963,8,1,75,20-22.

[66] «η αδικία πληθυνομένη την αγάπην κατέψυξε, και τα άλλα πάντα κατά τον αυτόν τρόπον», «*Έις τον Εκκλησιαστήν*», ed. P. Alexander, Gregorii Nysseni opera, vol. 5. Leiden: Brill, 1962,5,383,9-11.

[67] «,,, ότι κεφάλαιον αύτη πάντων εστί των αγαθών και ρίζα και πηγή και μήτηρ, και ταύτης ουκ ούσης των άλλων ημίν όφελος ουδέν», «*Περί ακαταλήπτου*», ed. A.-M. Malingrey, Jean Chrysostome. Sur l'incompréhensibilité de Dieu [Sources chrétiennes 28 bis. Paris: Cerf, 1970],1,35-37.

[68] «Τοιαύτη γαρ η της αγάπης δύναμις• ου τους παρόντας μόνον και πλησίον όντας ημών και ορωμένους, αλλά και τους μακράν αφεστώτας περιλαμβάνει και συγκολλά και συνδεί• και ούτε χρόνων πλήθος, ούτε οδών διάστημα, ούτε άλλο των τοιούτων ουδέν ψυχής φιλίαν διακόψαι δύναιτ' αν και διατεμείν», «Λόγος εις νεωτέραν χειρεύσασαν», ed. G.H. Ettliger and B. Grillet, Jean Chrysostome. A une jeune veuve. Sur le mariage unique [Sources chrétiennes 138. Paris: Cerf, 1968],188-193.

[69] «..τους όντας εχθρούς ημίν καταλλάττειν, και τους μέλλοντας γίνεσθαι κωλύειν, και των φίλων τους όντας ασφαλεστέρους ποιείν. Και γαρ αρχή και τέλος αρετής απάσης η αγάπη», «Εναντίον των Ανομοίων», MPG 48,754,55-755,2

[70]«Περί ακαταλήπτου», ed. A.-M. Malingrey, Jean Chrysostome. Sur l'incompréhensibilité de Dieu [Sources chrétiennes 28 bis. Paris: Cerf, 1970],1,52,55.

[71] PG,59,393,και PG 60,646 βλ.Σπ. Τσιτσιγκου, *Το Χρυσοστομικό ήθος* , εκδ.Παυρναρά, Θεσ.2001, σσ.82-84.

[72] «Ει φιλείς με, φησί, ποιήμενε τα προβατά μου. Τούτο δε έλεγεν, ου μόνον της εις αυτόν αγάπης το μέγιστον ημίν σημείον επιδειξαι βουλόμενος, αλλά και της φιλίας, ην περι τα πρόβατα επιδεικνύται, ήδη τούτο της εις αυτόν ευνοίας μέγιστον δείγμα πεποιήται, μονονουχί λέγων, ο τα προβατά μου φιλών, εμέ φιλεί», «Εις τον μακάριον Φιλογόνιον», MPG 48,751,38-45.

[73] «Λόγοι κατά Ιουδαίων», MPG 48,925,49-54.

[74] «Αγάπη μεν εστί διάθεσις ψυχής αγαθή, καθ' ην ουδέν των όντων της του Θεού γνώσεως προτιμά• αδύνατον δε εις έξιν ελθειν ταύτης της αγάπης, τον προς τι των επιγείων έχοντα προσπαθειαν», «Πρώτη εκατοντάς των περι αγάπης κεφαλαίων», ed. A. Ceresa-Gastaldo, Massimo confessore. Capitoli sulla carita. Rome: Editrice Studium, 1963,1,1,1-3.

[75] «Διά τας πέντε ταύτας αιτίας οι άνθρωποι αγαπώσιν αλλήλους είτε επαινετώς είτε ψεκτώς• οίον η διά τον Θεόν, ως ο ενάρετος πάντας και ως ο τον ενάρετον καν μήπω ενάρετος• ή διά φασών, ως οι γονείς τα τέκνα και έμπαλιν• ή διά κενοδοξίαν, ως ο δοξαζόμενος τον δοξάζοντα• ή διά φιλαργυρίαν, ως ο τον πλούσιον διά λήψιν• ή διά φιληδονίαν, ως ο την γαστέρα θεραπευόμενος και τα

υπογάστρια. Και η μεν πρώτη επαινετή• η δε Δευτέρα μέση• αι δε λοιπαί..εμπαθείς», *Capita de caritate*, ed.A. Ceresa-Gastaldo, Massimo confessore, *Capitoli sulla carita*.Rome: Editrice Studium, 1963, 2, 9, 1-7.

[76]«*Πρώτη εκατοντάς των περί αγάπης κεφαλαίων*», ed. A. Ceresa-Gastaldo, Massimo confessore. *Capitoli sulla carita*. Rome: Editrice Studium, 1963,1,10,1-5.

[77] «και μόνης αντιποιηθώμεν της θείας αγάπης, και ουδείς ημάς του θεού χωρίσαι δυνησεται, ου θλίψις ου στεναχωρία ου λιμός ου κίνδυνος ου μάχαιρα ουδ' όσα τω αγίω απηρίθμηται αποστόλω κατά τον τόπον, διά της κατ' ενέργειαν γνώσεως, της αγάπης εν ημίν ακινήτου μενούσης, της ψυχής αίδιόν τε και άρρητον εξ αυτού χορηγούμενοι ευφροσύνην και σύστασιν», «*Περί διαφόρων απόρων*», ed. C. Laga and C. Steel, *Maximi confessoris quaestiones ad Thalassium*, 2 vols. [Corpus Christianorum. Series Graeca 7 & 22. Turnhout: Brepols, 1:1980; 2:1990],1,410-418.

[78] «*Πρώτη εκατοντάς των περί αγάπης κεφαλαίων*», ed. A. Ceresa-Gastaldo, Massimo confessore. *Capitoli sulla carita*. Rome: Editrice Studium, 1963, 1,2, 1-3

[79] *Capita de caritate*, ed. A. Ceresa-Gastaldo, Massimo confessore. *Capitoli sulla carita*. Rome: Editrice Studium, 1963,2,10,1-4.

<http://bit.ly/1c1RCTB>